

AUTORITARINIŲ, SEKSISTINIŲ IR HOMOFOBINIŲ NUOSTATŲ RAIŠKOS LYČIŲ SKIRTUMAI

Natalija Mažeikienė¹, Indrė Šulcaitė²

Vytauto Didžiojo universitetas¹, Šiaulių universitetas²

Anotacija

Straipsnyje pristatomas empirinis įvairių nepakantos formų (autoritarizmo, homofobinių, seksistinių-antifeministinių) nuostatų matavimo kiekybinis tyrimas (N = 169) taikant pasaulyje žinomus instrumentus: autoritarizmo RWA skalę (Altemeyer 1981, 1988; Schneider 1997), homofobijos skalę (Herek 1988), anti-feminizmo / seksizmo skalę (Smith, Ferree, Miller 1975). Tyrimo tikslas – atskleisti šių konstrukto vidinę struktūrą, nuostatų lyčių skirtumus, iširti minėtų nepakantos formų tarpusavio ryšį. Straipsnyje analizuojama autoritarizmo, homofobijos ir seksizmo matavimo patirtis kitose šalyse ir Lietuvoje. Gauti empirinio tyrimo rezultatai (vyrų stipresnė autoritarizmo, homofobijos ir seksizmo raiška, minėtų nepakantos formų teigiamas koreliacinis ryšys) palyginti su analogiškais kitų autorių tyrimų duomenimis ir išvadomis.

Pagrindiniai žodžiai: autoritarizmas, homofobija, seksizmas, antifeminizmas, pažiūros į lyčių santykius ir vaidmenis (angl. *Gender Belief System*), RWA (angl. *Right Wing Authoritarianism*), dešiniojo autoritarizmo skalė, homofobijos skalė (angl. *Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Scale* (ATLG), nuostatų į feminizmą (FEM) antifeminizmo / seksizmo skalė.

Įvadas

Tyrimo problema ir aktualumas. Siekiant kurti demokratinę visuomenę, ugdyti toleranciją įvairioms kitoniškumo formoms, aktualu tirti nedemokratinio, autoritarinio elgesio formas. Pradžią empiriniams autoritarizmo tyrimams padėjo prieš 50 metų pasirodęs Berkley'io grupės (Adorno et al., 1950) autoritarinės fašistuojančios asmenybės tyrimas. Autoritarizmo tyrimų tąsa laikytina B. Altemeyerio (1981, 1988) sukurta dešiniojo autoritarizmo koncepcija ir matavimo instrumentas – RWA (angl. *Right Wing Authoritarianism Scale*). Autoritarizmo tyrimai iš pradžių JAV (Adorno et al. 1950), po to Kanadoje (Altemeyer 1981, 1988), Vokietijoje (Lederer 1982; Schneider 1997), Indijoje (Hassan 1987), Pietų Afrikoje (Duckitt 1988), Rusijoje (Агеев, Абалакина, МакФарланд 1989) paskatino diskusijas apie universalius ir kultūriškai specifinius autoritarizmo bruožus. Lietuvoje RWA skalė taikyta atskirose besimokančiojo jaunimo populiacijose (Mažeikienė 2001; Mažeikienė, Merkys 2002; Šulcaitė 2009). Remiantis koncepcija, kad autoritarizmas atspindi gilią vientisą nuostatų konsteliaciją ir yra išgalėjęs psichinėje asmenybės struktūroje, keliama hipotezė: autoritarinės asmenybės agresija ir priešiškas panašiai pasireiškia vertinant skirtingas kitoniškumo formas – kitas rases, tautines mažumas, asmenis su kitokia seksualine orienta-

cija, tikėjimu ir religija, politiniais įsitikinimais ir vertybių sistema. Tikrinant šią hipotetinę prielaidą, empiriniai tyrimai skiriami įvairių nepakantos formų (autoritarizmo, ksenofobijos, homofobijos, rasizmo, etnocentrizmo, fašizmo, seksizmo ir t. t.) tarpusavio ryšio analizei. Totalitarinių režimų, nacizmo ir fašizmo istorinės apraiškos patvirtina sąryšius tarp nepakantos formų įvairioms kitoniškumo grupėms – gėjams, žydams, kitatikiams, kitaminčiams. Atlikti empiriniai tyrimai rodo, kad yra teigiamas ryšys tarp seksizmo ir homofobijos (Ogletree, Harper 2006; LaMar, Kite 1998), homofobija turi sąryšį su autoritarizmu, dogmatizmu (Herek 1988; Redfering 1979; Whitley, Aegisdottir 2000).

Analizuojant autoritarinės asmenybės nepakantą netradicinėms, nekonvencionalioms lytiškumo ir seksualumo formoms (taip pat ir moterų emansipacinę elgesį ir feminizmo ideologiją), svarbiu tyrimo objektu tampa lyties faktoriaus, taip pat lyties identiteto, su lytimis susijusių įsitikinimų, nuostatų ir vertybių sistemos (angl. *Gender Belief System*) ryšys su autoritarinėmis nuostatomis.

Lietuvoje vis dar pasigendama empirinių tyrimų, kurie analizuotų nepakantos formas, autoritarines nuostatas, jų tarpusavio ryšį ir įvairių faktorių (amžiaus, išsilavinimo, lyties ir t. t.) ryšį su šių nuostatų raiška. Autoritarizmo nuostatos kaip masių psichologijos išraiška tiriamos ugdymo ir socializa-

cijos procesų kontekste, traktuojant autoritarizmo ir nepakantos nuostatas kaip neigiamą auklėjimo ir socializacijos, nematomojo / paslėptojo ugdymo (angl. *Hidden Curriculum*) procesą (Mažeikienė 2001; Mažeikienė, Merkys 2002; Gribačiauskas 2003). Pastaruoju metu Lietuvoje tik pradėta kiekybiniais metodais tirti psichosocialinį homofobijos konstrukta (Homofobija ir diskriminavimas Lietuvoje 2003; Reingardė ir kt. 2007). Pripažįstant nepakantos reiškinių universalią ir kartu sociokultūriškai savitą prigimtį, aktualu tirti lyties faktoriaus ryšį su įvairiomis neapykantos formomis konkrečiuose kontekstuose.

Straipsnio tikslas – atskleisti autoritarinių nuostatų ir kitų nepakantos formų lyčių ypatumus. Straipsnyje keliami šie **uždaviniai**: 1) taikant teorinę analizę išanalizuoti autoritarinių ir nepakantos kitoniškumui teorinius konstruktus ir jų galimą ryšį; 2) taikant dešiniojo autoritarizmo (RWA), homofobijos (angl. *Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Scale* (ATGL) ir nuostatų į feminizmą / seksizmo (FEM) matavimo skales, atskleisti autoritarinių ir nepakantos formų (homofobijos, seksizmo) lyčių ypatumus bei palyginti su kitų tyrėjų tyrimų rezultatais.

Tyrimo metodai. Tyrimas atliktas 2009 m. viename iš Lietuvos regionų besimokančiojo jaunimo populiacijoje. Apklausti 169 respondentai – moksleiviai ir studentai iš skirtingų mokymosi institucijų (profesinės mokyklos, kolegijos, universiteto). Taip buvo siekiama atpažinti besimokančio jaunimo nepakantos nuostatas įvertinant mokymosi patirčių ir mokymosi konteksto įvairovę bei siekiant nustatyti skirtingas pilietinio ugdymo tobulinimo strategijas. Taikytas netikimybinės atrankos metodas sudarant patogiąją imtį. Nors ir nebūtų galima tyrimo rezultatų su apibrėžtu paklaidos procentu išplėsti generalinei visumai, tačiau šis tyrimas leistų atpažinti bendras besimokančio jaunimo autoritarizmo ir nepakantos tendencijas, kurios vėliau gali būti tikrinamos kitose jaunimo grupėse. Atliekant apklausą raštu respondentams buvo pateiktas klausimynas su pasaulyje gerai žinomomis dešiniojo autoritarizmo (Altemeyer 1981, 1988; Schneider 1997), homofobijos (Herek 1988), nuostatų į feminizmą / seksizmo (Smith, Ferree, Miller 1975) skalėmis, nepriklausomais kintamaisiais ir demografiniu bloku. Tiriant respondentų charakteristikų ryšį su nepakantos nuostatų raiška anketoje buvo pateikta 20 klausimų apie gyvenamąją vietą, amžių, lytį, mokymosi įstaigą, tėvų išsilavinimą ir profesiją, mokymosi patirtį, elgesį ir pažangumą bendrojo lavinimo mokykloje, kitus socializacijos ypatumus. Šiame straipsnyje pristatomi nepakantos nuostatų raiškos ypatumai

lyties aspektu. Taigi apsiribojama matuojamų konstrukto tarpusavio ryšio nustatymu ir lyties kintamojo ryšio su autoritarinėmis nuostatomis aptarimu, išitraukiant į Lietuvos ir užsienio mokslininkų plėtojamą diskusiją šiais klausimais. Naudoti statistiniai duomenų apdorojimo metodai: panaudojus SPSS programinę įrangą taikyta testo patikimumo / reliabilumo, koreliacinė, faktorinė analizė (*VARIMAX*), taip pat taikyti neparimetriniai (*Mann-Whitney U*, *Wilcoxon W*, *Kruskall-Wallis*) kriterijai.

Autoritarizmo empiriniai tyrimai

Berkeley'io grupės autoritarinės asmenybės tyrimas *The Authoritarian Personality* (Adorno et al. 1950) atskleidė autoritarinės asmenybės sindromo požymius ir charakteristikas. Šie matavimai buvo kritikuojami dėl pernelyg didelio rėmimosi psichoanalitine teorija, autoritarizmo ištakų ieškant asmenybės psichikos struktūros gilumoje, nesiejant autoritarizmo nuostatų su politiniu kontekstu (pvz., dešiniąja ideologija). Berkeley'o grupė tyrė autoritarizmą kaip pakankamai sudėtingą konstrukta, apimančią daugybę dimensijų. Vėliau B. Altemeyeris (1981, 1988) supaprastino autoritarizmo konstrukta, išskirdamas tik tris dimensijas ir, kritikuodamas Berkeley mokyklai būdingą psichoanalitinį aiškinimą, susiejo autoritarizmą su apibrėžtu politiniu turiniu, dešiniąja ideologine orientacija (su tuo ir siejamas skalės pavadinimas – *Right Wing Authoritarianism* (RWA Scale)). B. Altemeyeris manė, kad autoritarizmas yra ne giluminė kognityvinė psichinė struktūra, o politinių ir ideologinių nuostatų rinkinys. Jis išskiria tokius autoritarizmo požymius: konvencionalizmas, autoritarinis paklusnumas, autoritarinė agresija. **Konvencionalizmas** traktuojamas kaip rigidiškas, griežtas laikymasis visuotinai priimtų susitarimų, vertybių ir normų, kurias pripažįsta moraliniai autoritetai ir visa visuomenė. Konvencionaliomis, visuotinai pripažintomis vertybėmis dabartinėje visuomenėje paprastai laikomos vidurinėsios klasės vertybės. Šios vertybės, dažnai vadinamos „teisingu keliu“, – tai ilgas šimtmečius puoselėtas elgesio būdas ir etinės normos (paklusnumas, stropumas, atsakingumas ir t. t.), tradicinis religinis tikėjimas (krikščionybė), tradicinė patriarchalinė šeimos ir visuomenės struktūra, tradicinis pavaldus moters bei vaikų vaidmuo šeimoje ir visuomenėje, tradicinis seksualinis elgesys (heteroseksualumas), orientacija į stabilumą ir materialinę gerovę. **Autoritariniu paklusnumu** laikomas nekritinis nuolankumas visuomenėje pripažintiems, įteisintiems autoritetams – lyderiams ir įvairioms institucijoms (pvz., valstybė, teisėsaugos organai, bažnyčia, partijos), tradicijoms (elgesio normos, vertybės), teisei bei įstatymams ir t. t.

Autoritarinė agresija – tai nepakanta „ramybės drumstėjams“, asmenims, kurie nepripažįsta, pažeidžia konvencines, visuomenės autoritetų propaguojamas vertybes. Agresija įvardijama tokiais teiginiais kaip stiprus, griežtas ir ryžtingas vadovavimas, „griežta ranka“, cenzūros ir priežiūros įvedimas, susidorojimas su nusikaltėliais, asocialiais asmenimis, narkomanais, pasmerkimas ir nepakanta įvairiausioms mažumoms, visuomenės autsaideriams – etninių, rasinių, seksualinių mažumų atstovams, jaunimui, bohemai (tai žmonės, kurių gyvenimo būdas neatitinka vidurinėsios klasės atstovų moralės standartų), psichiniams ligoniams, nusikaltėliams, tradicinių tikėjimų nepripažįstantiems asmenims (pvz., ateistams ar vadinamiesiems sektantams), netradicinio seksualinio elgesio ir orientacijos asmenims (gėjams), kitaminčiams, politiniams disidentams, įvairaus plauko protestuotojams-maištininkams (pvz., feministams, „žaliųjų“ judėjimo atstovams, ekstremistinių partijų ir judėjimų šalininkams). Individai su aukštu autoritarizmu laipsniu konstruoja pasaulį „savų“ ir „svetimų“, „mes“ ir „jie“ kategorijomis, išreikšdami prietarus ir stereotipus kitų, „svetimų“, atžvilgiu.

Vėliau autoritarizmo empiriniai tyrimai pradėti taikyti platesniame nei politinė sfera kontekste, tiriant socialinių nuostatų, prietarų ir stereotipų spektrą. Taip atsiribojama nuo konkretaus politinio ir ideologinio turinio, kai autoritarizmas buvo siejamas vien su dešiniąja ir komunizmo ideologijomis. Ypač paplito tyrimai, skirti nustatyti ryšį tarp autoritarizmo nuostatų ir kitų stereotipų bei socialinių nuostatų. Pradėtas tirti autoritarizmo ryšys su požiūriu į įvairias socialines grupes ir visuomenės problemų sprendimą. Pavyzdžiui, B. E. Petersonas, R. M. Doty's ir D. G. Winteris (1993), taikydami Fašizmo skalę ir B. Altemeyerio dešiniojo autoritarizmo skalę (RWA-Scale), nustatė, kad žmonės su aukštais autoritarizmo įverčiais labiau linkę siūlyti šiurkščius ir baudžiančius socialinių problemų (kova su AIDS ir narkotikų vartojimu) sprendimus ir mažiau linkę pritarti egalitariniams idealams ir taktikai. Panašūs tyrimai nuolat kelia aktualius, iki šiol neišspręstus autoritarizmo prigimties klausimus: kokia yra autoritarizmo prigimtis ir kaip tarpusavyje siejasi skirtingos nepakantos formos?

Seksizmo ir anti-feminizmo psichosocialinių nuostatų matavimai

Seksizmu laikoma diskriminacija dėl lyties arba nevienodas moterų ir vyrų traktavimas. Kaip ir rasizmas, seksizmas grindžiamas tariamu fiziniu ar intelektiniu pranašumu. Terminas „seksizmas“ labiau yra siejamas su seksizmu prieš moteris, nes

daugelyje patriarchalinių visuomenių moterys buvo ir tebėra laikomos „silpnąja lytimi“. Tradicinė nuomonė apie moterų raiškos ir kūrybos ribotumą, apeliavimas į savitą moteriškąją prigimtį bei logiką vis dar gaji. Tuo tarpu vyriškasis dominavimas laikomas natūraliu, akivaizdžiu, įprastu, todėl teisingu. Seksizmo termino turinio tapatinimas su stereotipiniu požiūriu į pavaldų moterų vaidmenų ir padėtį visuomenėje paaiškina, kodėl dauguma seksizmą matuojančių skalių vadinasi antifeminizmo, arba požiūriu į moteris bei feminizmą, skalėmis. Instrumentai, matuojantys seksizmą, o konkrečiau nuostatas į moteris egzistuoja jau daugiau kaip 50 metų: C. Kirkpatrick (1936) sukūrė 50 teiginių skalę *Belief Pattern Scale for Measuring Attitudes Toward Feminism*, kuri atspindėjo pritarimą įvairiems „vaidmenims ir teisėms“, tinkamiems moterims ir vyrams. Daugelis vėlesnių tradicinių lyčių vaidmenų skalių yra Kirkpatrick skalės pristatyto modelio modifikacijos.

Matuodami seksizmą tyrėjai siekė atspindėti atitinkamos visuomenės požiūrio į moteris ir jų vaidmenis specifiką tam tikru istoriniu laikotarpiu. Todėl neatsitiktinai feminizmo ir antifeminizmo, seksizmo skalės, sukurtos ir taikytos tam tikru laikotarpiu, atspindi feminizmo kaip politinio ir intelektualinio judėjimo raidos specifiką, moterų padėties istorinę kaitą, įvykusią nuo tada, kai 1936 m. Kirkpatrickas sukūrė savo garsiąją feminizmo skalę.

1975 metais Smith, Ferree, ir Miller sukūrė nuostatų į feminizmą skalę (angl. *Attitudes towards Feminism Scale (FEM)*). FEM matuoja ir atviras, ir užslėptas moterų niekintojo nuostatas. Klausimai siejasi su daugybe ginčijamų klausimų, įtraukiant santuokinius vaidmenis, motinos vaidmenis ir stereotipinį požiūrį į moters asmenybės savybes. Ši skalė naudojama šiame tyrime.

1980-aisiais nuostatų į moteris tyrinėjimai tęsėsi ir toliau, keitėsi tik perspektyva. Dėmesys buvo kreipiamas į kartų skirtumus, asmenybės koreliacijas, profesinę pirmenybę, moteris darbe ir lyčių santykius. 1990 metais dėmesys nuostatoms į moteris dar labiau stiprėjo. Tyrėjai tyrė nuostatas į moteris vadoves, paauglių požiūrį į darbą, taip pat pastarųjų nuostatas į šeimos ir lyčių vaidmenis, kultūrą ir nuostatas į moterų vaidmenų įvairovę.

Šiandien Vakarų šalyse, įsigalint feminizmo judėjimo idėjoms ir iš dalies įgyvendinus prieš tai suformuluotus idealus, seksizmui tampant mažiau socialiai pageidautinu reiškiniu, žmonės nėra linkę atvirai demonstruoti neigiamas nuostatas. Todėl keliamas klausimas apie subtilesnių, neatvirų seksizmo nuostatų, matavimą (Swim, Cohen 1997). Todėl aktualu taikyti instrumentus, kurie tinkamai ir adek-

vačiai (atsižvelgiant į nuostatų atvirumo ir subtilumo laipsnį) matuotų seksizmą ir antifeminizmą.

Homofobijos kaip psichosocialinio konstrukto matavimai

Homofobijos kaip homoseksualių žmonių baimė ir agresija prieš juos apima ir išankstinius nusistatymus (prejudices), heteroseksizmą bei diskriminaciją. Priešiškusmas homoseksualių žmonių atžvilgiu buvo įvardijamas įvairiai: homoerotofobija, heteroseksizmas, homoseksiofobija, antihomoseksualizmas.

Heteroseksizmas apibrėžiamas kaip ideologinė sistema, kuri neigia, niekina ir stigmatizuoja bet kokią neheteroseksualią elgesio, tapatybės, santykių ir bendruomenės formą (Reingardė ir kt. 2007). Heteroseksizmas siekia apibrėžti institucinę neheteroseksualių asmenų priespaudą ir išnaudojimą bei visuomenines ideologijas.

Homofobija gali veikti kaip socialinės kontrolės sistema. Tai ypač, bet ne išimtinai matoma santykiuose tarp vyrų, kur homofobija nustato intymumo sienas. Nenorėdami būti apkaltinti „peržengę ribą“ ir priskirti prie „nenormalios“ seksualinės orientacijos grupės, vyrai jaučia patologinę baimę. Homofobija kaip patologinė baimė (fobija) reiškiasi nepatogumo jausmu (susirūpinimu, baimė ir ekstremaliais atvejais – neapykanta). Tačiau tai nėra „iracionalių jausmų“ rezultatas, todėl apie homofobiją įvairūs autoriai siūlo kalbėti kaip apie reiškinį, kuris yra kolektyvinės istorinės-kultūrinės sąmonės konstruktas. Wrench (2005), Zdanevičius (2007) terminą „homofobija“ siūlo keisti į homonegatyvumą. Jų nuomone, šis terminas šiuo metu tinkamiausiai atspindi neigiamą požiūrį į homoseksualumą. Tačiau šis Wrench pasiūlytas terminas vis dar yra neprigijęs ir vartojamas retai.

Nors buvo sukurta daug skali, siekiant įvertinti nuostatas į homoseksualumą, bet viena žinomiausių – Hereko (1988) nuostatų į lesbietes ir gėjus skalė (angl. *Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Scale* (ATLG), kurios elementai atitinka asmenines ir kultūrinės nuostatas, populiariai vadinamas homofobija. Tyrėjas laikosi nuomonės, kad nuostatos į gėjus ir lesbietes skiriasi, todėl ATLG skalė sudaryta iš dviejų subskalių – nuostatų į lesbietes (ATL) ir nuostatų į gėjus (ATG).

Atsižvelgiant į tai, kad homofobija, kaip ir seksizmas bei antifeminizmas, yra istoriškai kintantys reiškiniai, šiuos reiškinius matuojančios skalės turėtų atitikti naują nuostatų ir pažiūrų situaciją visuomenėje. Todėl kuriamos naujos arba adaptuojamos senos skalės, kurios leistų matuoti kintančią homofobiją, įgaunančią subtilumo ir rafinuotumo bruožų.

Lietuvoje 2007 metais atliktas homofobijos tyrimas (Reingardė ir kt. 2007) remiasi modernia homofobijos kaip homonegatyvumo samprata, taikant adaptuotą Currie et al. (2004) skalę.

Autoritarizmo, seksizmo ir homofobijos ryšys: teoriniai aspektai ir tyrimų apžvalga

Daugybė tyrimų rodo, kad skirtingos nepakantos formos (autoritarizmas, rasizmas, seksizmas ir homofobija, kt.) yra susijusios viena su kita: yra teigiamas ryšys tarp seksizmo ir homofobijos (Ogletree, Harper 2006; LaMar, Kite 1998); homofobija siejasi su autoritarizmu, dogmatizmu ir politiniu konservatizmu (Herek 1988; Redfering 1979; Whitley, Aegisdottir 2000).

Reikėtų pripažinti, kad autoritarizmo ryšį su kitomis nepakantos kitoniškumui formomis lemia pati šio konstrukto sandara. Autoritarizmas susideda iš seksizmo, homofobijos, etnocentrizmo, fašizmo ir kitų konstruktyvų teiginių. Autoritarinė asmenybė, pripažindama baltosios vidurinės klasės tradicines krikščioniškas vertybes, jaučia agresiją kitokiems, „svetimiems“, kas neatitinka arba kelia pavojų tradiciniam gyvenimo būdai. Iš čia autoritarinės asmenybės demonstruojama homofobija, antifeminizmas, rasizmas, religinis ir kultūrinis dogmatizmas. Tradicinės vertybės numato heteroseksualių vyrų vadovaujantį ir moterų paklūstantį elgesio modelius, todėl feministinė moterų išlaisvinimo ideologija ir homoseksualumas nebūtų priimtini autoritarinei asmenybei.

Nemažai tyrimų atskleidžia homofobijos ir seksizmo / antifeminizmo ryšį. Abu šie reiškiniai kyla iš patriarchalinės socialinės struktūros, kada vyrams ir moterims priskiriami kiekvienai atskirai lyčiai „priderami“ vaidmenys. Todėl paaiškinama, kodėl į homofobiją ir seksizmą yra linke panašūs asmenybės tipai. Išankstinis nusistatymas prieš moteris ir gėjus gali būti kildinamas iš heteroseksualių vyrų aukštesnio hierarchinio statuso pripažinimo.

Tyrėjai teigia, kad yra teigiamas ryšys tarp tradicinių įsitikinimų dėl lyčių vaidmenų (angl. *Gender Belief System*), kas, šio straipsnio autorių nuomone, siejasi su seksizmu ir antifeminizmu bei neigiamomis nuostatomis į homoseksualus (Ogletree, Harper 2006; LaMar, Kite 1998). B. E. Whitley ir S. Aegisdottir (2000) atskleidė, kad įsitikinimai lyčių požiūriu (angl. *Gender Belief System*) yra susiję su autoritarizmo ir socialinio dominavimo homoseksualų atžvilgiu konstruktais. Tradiciniai įsitikinimai lyčių požiūriu numato, kad vyriškumas ir moteriškumas yra stabilūs elgesio modeliai, apimantys lyčių vaidmenis, bruožus ir fizinę išvaizdą, ir vienodai turi pasireikšti visose asmenybės gyvenimo srityse.

Tradicinė įsitikinimų lyčių požiūriu sistema aprašo tinkamą, norminį vyriškumą ir moteriškumą, stereotipus apie tinkamus moterų ir vyrų vaidmenis ir nuostatas į tuos, kurie pažeidžia tradicinius vyriškumo ir moteriškumo modelius – gėjus ir lesbietes. Tradicinius įsitikinimus lyčių požiūriu turintiems žmonėms atrodo, kad esą vyriškai atrodančios ir besielgiančios lesbietės bei moteriškai atrodantys ir besielgiantys gėjai pažeidžia tradicinius vyriškumo bei moteriškumo modelius.

Nemažai tyrimų, skirtų nuostatoms į homoseksualumą, konstatuoja, kad svarbūs yra tokie faktoriai kaip religingumas ir kultūrinis identitetas, edukaciniai faktoriai, taip pat lytis ir įsitikinimų sistema, susijusi su požiūriu į lyčių vaidmenis (Newman 1989; Panarello 2005).

Autoritarizmo, homofobijos ir seksizmo ryšiai gali būti paaiškinti remiantis anksčiau aptartomis autoritarizmo prigimties koncepcijomis. Aiškinant autoritarizmą iš psichoanalitinės perspektyvos, laikant jį tvirta gilumine ir kognityvine psichine struktūra, psichologine intencija (be ideologinio ir politinio turinio, istorinio ir sociokultūrinio konteksto), nepakantos (autoritarizmo, homofobijos, seksizmo, rasizmo ir kt.) nuostatos yra susijusios, kadangi jos yra gilaus agresyvumo ir nesaugumo jausmo išraiška, autoriteto prieglobsčio paieška. Autoritarizmo ir kitų nepakantos formų ryšys paaiškinamas ir traktuojant autoritarizmą kaip visumą atitinkamų politinių ir visuomeninių ideologinių nuostatų (pvz., dešiniųjų, konservatyviųjų), susijusių su konkrečia visuomenės sociokultūrine ir istorine situacija. Atitinkamai heteroseksizmas ir patriarchalizmas kaip psychosocialinės individų nuostatos yra susijusios ir atspindi visuomenines struktūras – kalbą, papročius, institucijų veiklą.

Autoritarinių, homofobinių ir seksistinių nuostatų raiška priklausomai nuo lyties: empirinis tyrimas

Įvairūs tyrimai atskleidžia autoritarizmo, homofobijos ir seksizmo raiškos ryšį su išsilavinimu, kultūriniu, religiniu identitetu, lytimi ir įvairiais edukaciniais faktoriais. Nustatyta, kad lytis yra vienas svarbesnių veiksnių, susijusių su nuostatomis į kitoniškumą lyties požiūriu. Empiriniai tyrimai atskleidžia, kad vyrai dažnai yra nepakantesni už moteris. Atlikti tyrimai rodo, kad heteroseksualūs vyrai išreiškia stipresnes nei moterys neigiamas nuostatas į homoseksualus (Kite, Whitley 1996; LaMar, Kite 1998). Vyrų stipresnes homofobines nuostatas patvirtina ir Lietuvoje atliktas homofobijos tyrimas (Reingardė ir kt. 2007), taikant 13 teiginių homofobijos skalę ir atskirus homofobiją matuojančius teiginius.

Nepakantos formų (autoritarizmo, seksizmo, homofobijos) raiškai lyčių aspektu tirti buvo skirtas straipsnio autorių atliktas kiekybinis tyrimas, apklausa raštu atskirose jaunimo populiacijose taikant nepakantos nuostatas matuojančius instrumentus: autoritarizmo (Altemeyer 1981, 1988; Schneider 1997), homofobijos (Herek 1988), nuostatų į feminizmą seksizmo (Smith, Ferree, Miller 1975) skales. Visos skalės yra 6 pakopų (1 – „visiškai ne“; 2 – „ne“, 3 – „ko gero ne“; 4 – „ko gero taip“; 5 – „taip“; 6 – „visiškai taip“). Teiginius formuluojant teigiamai (nuo 4 iki 6) matuojamo konstrukto atžvilgiu (+), aukščiausias nepakantos įvertis būtų 6, žemiausias – 1. Tyrime dalyvavo jaunuoliai iš vieno Lietuvos regiono skirtingo tipo mokymosi įstaigų (universiteto, kolegijos, profesinių mokyklos). Iš 169 respondentų tyrime dalyvavo 112 moterų ir 57 vyrai. Toks jaunuolių pasiskirstymas atspindi šių mokymosi įstaigų proporcijas. Lytis yra vienas iš daugiau nei 20 anketoje išskirtų nepriklausomų kintamųjų, tokių kaip respondento mokymosi vieta, amžius, tėvų išsilavinimas ir profesija, mokymosi ir socializacijos bendrojo lavinimo mokykloje ypatumai ir t. t. Šiame straipsnyje apsiribojama lyties ryšio su nepakantos formomis aptarimu, tuo tarpu kitų vadinamųjų nepriklausomų kintamųjų ryšys su nepakantos nuostatomis pristatomas kituose straipsniuose.

Suprantama, kad toks tyrimas nėra reprezentatyvus ir neatspindi visos Lietuvos jaunimo nuostatų, tačiau remiantis šiuo žvalgomoju tyrimu ir vertinant duomenis tik šioje tiriamųjų grupėje, vis dėlto galima hipotetiškai atskleisti Lietuvos jaunimo nuostatoms būdingus dėsningumus, kuriuos galima būtų siekti patvirtinti ar paneigti kituose panašiuose tyrimuose.

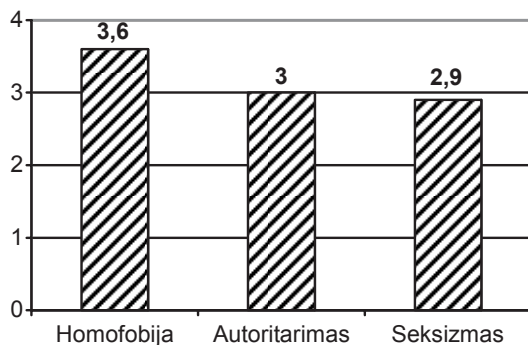
Adaptuojant kitose šalyse sukurtas skales, buvo stengiamasi išsaugoti konstrukto turinį atspindinčias originalias testo formuluotes, nors reikėtų pripažinti, kad minėtų testų sakiniai kitose kalbose (anglų, vokiečių) yra pakankamai ilgi ir gali būti sunkiai respondentų suprantami. Pabrėžtina, kad matuojami konstruktai (autoritarizmas, antifeminizmas, homofobija) atspindi ne tik psichologines nuostatas, bet ir ideologinius įsitikinimus, kuriems matuoti pasitelkiami pakankamai sudėtingi išsireiškimai. Ideologines, sociopsichologines ir politines nuostatas matuojančių testų adaptavimo metodika išsamiai pristatyta šios straipsnio autorės N. Mažeikienės (2001) tyrime adaptuojant autoritarizmo, makiavelizmo, konservatizmo skales. Adaptuojamos skalės tinkamumas / validumas matuoti atitinkamą konstrukto aprašo tokie bruožai kaip turinio, konstrukcinis, kriterinis validumas. Straipsnio autorės

atliko interviu-pokalbį su keliais respondентаis, siekdamas atskleisti homofobiją ir antimefinizmą atspindinčius teiginius, kad užtikrintų turinio validumą. Konstrukciniam validumui patikrinti buvo atlikta visų skalių faktorinė analizė. Buvo nustatoma, ar faktorinės analizės atskleista testo dimensionalumas ir latentinė struktūra yra interpretuoti konstrukta aprašančios teorijos plotmėje. Testo vidinio suderinamumo rodikliai (Cronbach Alpha ir r/itt , *Item to Total Correlation*) leido nustatyti homogeniškumo laipsnį. Testo žingsniai, turintys žemą koreliaciją su bendru testo balu, buvo pašalinami iš testo, taigi tapo testo „apvalymo“ ir homogeniškumo stiprinimo priemone. Konstrukcinis validumas, išreiškiantis matuojamos savybės faktinį ryšį su kitais konstruktais ir savybėmis, buvo nustatomas lyginant statistiškai nustatytus ryšius su hipotetiškai, teoriškai aprašomais. Autorių atliktame tyrime bandyta ieškoti statistinių ryšių tarp homofobijos, autoritarizmo, anti-feminizmo bei lyginti su teoriškai aprašomais sąryšiais ir su kitų tyrėjų nustatytais rezultatais.

Autorės pripažįsta testuose naudojamų formuluočių sudėtingumą ir galimą gremėzdiškumą. Tačiau siekdamas išlaikyti straipsnyje aprašomų testų lietuvių kalba ryšį su kitose šalyse taikomais testais bei palyginti matavimo rezultatus su kitose šalyse gautais duomenimis, versdamos teiginius autorės paliko sudėtingas, ilgas formuluotes. Kartu daug dėmesio buvo skirta skalių validumui ir tinkamumui patikrinti.

Atliekant gautų duomenų statistinę analizę, be anksčiau minėtų validumo ir patikimumo užtikrinimo procedūrų, buvo analizuojama nepakantos formų raiška: lyginami skalių teiginių ir faktorių reikšmių vidurkiai, nustatomas kiekvienos skalės suminis balas.

Skalių teiginių vidurkiai ir skalių suminiai balai nuo 3 iki 6 atskleidžia nepakantumo apraiškas, o žemesnis nei 3 balų vidurkis rodo, kad jaunuoliai pasižymi tolerancija kitoniškumui (žr. 1 pav.).

1 pav. Nepakantos formų raiška

Iš 1 paveikslo matyti, kad respondentų nuostatos įgauna nepakantos formą tik dėl požiūrio į kitos

seksualinės orientacijos atstovus. Požiūris į kitas kitoniškumo formas yra palankesnis ir neturi netolerancijos išraiškos (reikšmių vidurkiai neperžengia 3 balų slenksčio). Nepakantos nuostatos nenustatytos tarp tyrimo dalyvavusių jaunuolių: jos gali būti įvardijamos kaip „silpnas nepakantumas“. Tarp respondentų neužfiksuota antifeministinių, seksistinių nuostatų raiška ($M = 2,9$). Autoritarizmo konstrukto vertinimo duomenys ($M = 3,0$) rodo, kad jaunuoliams nebūdingas aukštas autoritarizmo lygis.

Tyrimas parodė, kad respondentų nuostatos negatyviausių išraišką įgauna vertinant homoseksualumą ($M = 3,6$). Ši vidutinė reikšmė svyruoja tarp atsakymų 3 „ko gero ne“ ir 4 „ko gero taip“, kas priskirtina abejojančiam ir silpnam homonegatyvumui.

Tai, kad tirtos jaunuolių grupės požiūris į homoseksualius asmenis yra negatyvesnis nei į kitas grupes ir įgauna nepakantos (nors ir silpnos bei abejojančios) formą atitinka šiuo metu intensyviai viešajame Lietuvos diskurse (spaudoje, politikų kalbose ir t. t.) plėtojamą homofobiją ir homonegatyvumą. Jaunimo nepakanta homoseksualams yra Lietuvoje viešumoje skleidžiamos ir įvairių socializacijos institutų bei terpių (šeimos, ugdymo įstaigų, bendraamžių bendruomenės, viešosios erdvės) formuojamos nuomonės pasekmė ir kartu išraiška.

Žemi visų matuotų nepakantos formų vidurkiai kelia klausimus apie nepakantos formų matavimą jaunimo populiacijose. Jau B. Altemyeriui nepavyko išvengti tradiciniais tapusių panašių tyrimų trūkumų: daugelis jo tyrimų ir vėliau atliekamų kitų tyrėjų autoritarizmo matavimų respondentų buvo studentai. Kaip žinia, tai viena labiausiai neautoritariškai nusiteikusių, naujoves priimančių ir egalitariškai mąstančių visuomenės grupių. 70 proc. visų atliktų autoritarizmo tyrimų daugiausia rėmėsi studentų imtimis, o tai apribojo šių tyrimų rezultatų generalizacijos kitoms gyventojų (ir neakademinių jaunimo) grupėms galimybę. Tuo ir galima paaiškinti, kodėl daugelyje autoritarizmo tyrimų atsakymai tik retkarčiais peržengdavo skalės vidurinę įvertį (autoritarinių atsakymų linkme). Tiriamųjų skirstymas pagal medianą šiais atvejais (atliekant tyrimus studentų grupėse) yra ypač neteisingas grupavimas, kadangi tie tiriamieji, kurie pagal tokį skirstymą priskiriami autoritarinių žmonių grupei, iš tikrųjų bendroje gyventojų populiacijoje nėra autoritariški, ir priešingai, matuojant autoritarizmą autoritarinėse imtyse daugiausia skirstymas pagal medianą susijęs su autoritariškų žmonių priskyrimu (lyginant su kitomis grupėmis, pvz., studentų) neautoritarinei grupei. Panašūs pastebėjimai tinka ir sudarant imtis kitiems konstruktais – homofobijai, seksizmui, ra-

sizmui – matuoti. Tenka pripažinti, kad autorių atliktam tyrimui nepavyko išvengti šio metodologinio trūkumo.

Tiriant kiekvieno nepakantos konstrukto raišką lyties požiūriu atlikta kiekvienos skalės faktorinė analizė – išskirtos teiginių grupės (faktoriai) ir nustatyti lyčių skirtumai kiekvieno faktoriaus atveju.

Autoritarizmo nuostatų matavimas. Autoritarizmo skalę (Altemeyer 1981, 1988; Schneider

1997) buvo atliktas instrumento metrologinės kokybės patikrinimas. Atlikus faktorinę analizę išskirti 4 faktoriai (žr. 1 lent.). Autoritarizmo skalės ($n = 169$; 28 klausimų) vidinio suderinamumo rodiklis Cronbach $\alpha = 0,74$. Tai reiškia, kad testo homogeniškumas nėra labai žemas. Atliekant testo žingsnių atranką buvo pašalinti 9 klausimai, kurių koreliacija su bendru testo balu yra $r_{itt} > 0,2$.

1 lentelė

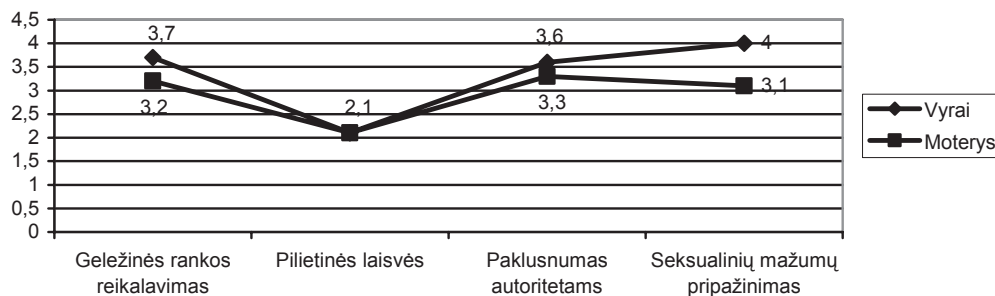
Autoritarizmo skalės dimensionalumas (faktorinės analizės rezultatai)

Autoritarizmo skalės subskalės ir testo žingsniai	Testo žingsnio skir. geba bendroje A-skalėje (r_{itt})	Testo žingsnio skir. geba sub-skalėje (r_{itt})	Testo žingsnio faktor. svoris (L)
1 faktorius. Subskalė „Geležinės rankos reikalavimas“ (Cronbach $\alpha = 0,73$; iš viso 7 testo žingsniai)			
1. Kadangi padėtis mūsų visuomenėje darosi vis rimtesnė, tai stipresnių priemonių taikymas, šalinant ar pažabojant trukdančius asmenis, grupes ar veiksnius ir gražinant mus į teisingą kelią, būtų visai pateisinamas (A+).	0,43	0,52	0,69
2. Augantis nusikalstamumas, seksualinis amoralumas, viešoji netvarka – visa tai rodo, kad jei norime išsaugoti tvarką, įstatymus ir mūsų moralę, turime negailestingai susidoroti ne tik su nusikaltėliais, narkomais, bet ir su asocialiais asmenimis, kitais ramybės drumstėjais (A+).	0,42	0,50	0,65
3. Jeigu valdžia, kurią aš laikyčiau kompetentinga, nurodytų kovoti su žmonėmis ar veiksniais, kurie kelia pavojų mūsų visuomenėje, kiekvienas turėtų su ja sutikti (A+).	0,37	0,49	0,64
4. Tik paklusnumas, drausmė ir tiesmukumas nuties kelią į gerą žmogaus gyvenimą (A+).	0,40	0,44	0,60
5. Priežastis, dėl kurios mes turime tiek daug sunkumų mūsų visuomenėje, yra ta, kad tėvai šeimoje ir autoritetai valstybėje pamiršo, jog senosios gerosios fizinės bausmės vis dar yra puikiausia priemonė žmones nukreipti į teisingą kelią (A+).	0,31	0,45	0,59
6. Ko reikia mūsų šaliai – tai stipraus, griežto ir ryžtingo vadovavimo, kuris pažabotų blogį ir sugrąžintų mus į teisingą kelią (A+).	0,24	0,37	0,41
7. Mūsų šalyje viešpatautų tvarka, jeigu laikytumėmės senų tradicijų, darytume taip, kaip mums sako šalies autoritetai ir atsikratytumėme kitaip manančių, nepasitenkinimą išreiškiančių grupių (A+).	0,35	0,36	0,39
2 faktorius. Subskalė „Pilietinės laisvės“ (Cronbach $\alpha = 0,64$; iš viso 6 testo žingsniai)			
8. Nėra to vienintelio teisingo kelio, kuriuo eidamas žmogus turi nugyventi savo gyvenimą. Kiekvienas turi surasti savo, tik jo nuomone, teisingą kelią (A-).	0,32	0,45	0,70
9. Nudistų (nuogumą propaguojančių) paplūdimiai yra visiškai normalus dalykas (A-).	0,28	0,44	0,67
10. Ikivedybiniai lytiniai santykiai yra visiškai normalus dalykas (A-).	0,23	0,34	0,63
11. Mes turėtume atvirai bendrauti su kitaip mąstančiais žmonėmis, kadangi naujos mintys skatina pažangius pokyčius (A-).	0,36	0,33	0,52
12. Ateistai ir kiti žmonės, nepripažįstantys tradicinių religijų, gali būti tokie pat dori piliečiai, kaip ir tie, kurie reguliariai lanko katalikų bažnyčią (A-).	0,37	0,32	0,46
13. Kiekvienas žmogus neturėtų atsisakyti savo gyvenimo būdo, politinių, religinių įsitikinimų ar seksualinės orientacijos, net jeigu jie itin skiriasi nuo kitų žmonių pozicijos (A-).	0,34	0,36	0,42

3 faktorius. Subskalė „Paklusnumas“ (Cronbach α = 0,56; iš viso 4 testo žingsniai)			
14. Visada daug geriau pasikliauti kompetentingų valstybės ir bažnyčios atstovų požiūriu nei klausytis triukšmingų, su oficialia nuomone nesutinkančių ramybės drumstėjų, kuriems terūpi sukelti žmonėms abejones (A+).	0,35	0,51	0,79
15. Dažnai paaiškėja, kad autoritetai, tokie kaip mūsų tėvai ir tautos išrinktieji, pasielgia teisingai, o radikaliai mąstantys ir protestuojantieji dažniausia visada klysta (A+).	0,26	0,30	0,60
16. Jeigu mes nekovosime su ta pražūtinga, šiuolaikinėje visuomenėje išplitusia liga, kuri graužia mūsų moralines šaknis ir iš kartos į kartą perduodamus idealus, mūsų šalis vieną dieną sugrius (A+).	0,28	0,29	0,51
17. Įstatymai šiais laikais turėtų būti negailestingai taikomi neramumus keliančių maištininkų ir revoliucionierių atžvilgiu (A+).	0,40	0,35	0,49
4 faktorius. „Seksualinių mažumų pripažinimas“ (Cronbach α = 0,67; iš viso 2 testo žingsniai)			
18. Homoseksualumas nėra amoralus dalykas ar liga (A-).	0,25	0,51	0,81
19. Įvairiausių seksualinių mažumų teisės turi būti visiškai užtikrinamos (A-).	0,38	0,51	0,78

Taikant Kruskal-Wallis testą atskleisti autoritarizmo dimensijų (atskleistų faktorių) lyčių skirtumai (žr. 2 pav.). Vyrų yra labiau nepakantūs seksualinėms mažumoms ($M = 4,0$) ($p < 0,001$). Panaši tendencija pastebėta analizuojant homofobiškų nuo-

statų raišką pagal lytį (žr. 3 pav.). Vyrų taip pat kategoriškiau pritaria „Geležinės rankos reikalavimo“ faktoriaus teiginiams ($p < 0,001$). Kituose faktoriuose – „Pilietinės teisės“, „Paklusnumas“ – lyčių skirtumų nepastebėta.

2 pav. Autoritarizmo faktorių raiška priklausomai nuo lyties

B. Altemeyeris (1981) nenustatė žymesnio ryšio tarp autoritarizmo ir lyties, kai tuo tarpu R. N. Sanfordas ir kt. (Sanford et al. 1973) nustatė aukštesnį vyrų fašizmo skalės įvertį nei moterų. Autoritarizmo priklausomybę nuo lyties ir vyrų autoritarizmo stipresnę raišką nustatė T. Petzelis ir kt. (Petzel et al. 1997), D. Oesterreichas (1993). Apie autoritarizmo nuostatų ir požiūrio į valdžią bei dominavimą lyčių skirtumus išsamiau pradedama diskutuoti pastaruoju metu (Rajan, Krishnan 2002). Viena šio straipsnio autorių (Mažeikienė 2001) atliktame tyrime panašioje jaunimo populiacijoje 2000 metais, taikydama tą pačią RWA skalę ir išskyrusi panašius faktorius, taip pat nustatė autoritarizmo nuostatų raiškos ypatumus, priklausomai nuo respondentų lyties. Mažeikienės 2001 metais atliktame tyrime taip pat nustatytas stipresnis vyrų autoritarizmas fakto-

riuose „Geležinės rankos reikalavimas“ ir faktoriuose, kurių sudaro teiginiai, matuojantys požiūrį į homoseksualios seksualinės orientacijos asmenis. Šie Lietuvoje ir kitose pasaulio šalyse atliktų tyrimų, taikant RWA skalę, rezultatai leidžia nustatyti bendrą, universalią tendenciją apie didesnę vyrų autoritarizmą, ypač teiginiuose, kurie matuoja visuomenės ir valstybės valdymo griežtumą bei neigiamą požiūrį į alternatyvų gyvenimo būdą vedančius (taip pat kitokią seksualinę orientaciją turinčius) asmenis. Skirtumai tarp vyrų ir moterų kelia klausimą apie skirtingą lyčių socializaciją, kai ugdomas skirtingas berniukų ir mergaičių požiūris į valdžią, paklusnumą autoritetams ir agresiją kitoniškumui. Šios nuostatos neišvengiamai siejami su lyčių elgesio modeliais ir vyriškumo / moteriškumo sampratomis.

Homofobijos matavimai. Tiriant jaunuolių po-

žiūrį į vyrų ir moterų homoseksualumą, taikyta homofobijos skalė (Herek 1988). Atlikus patikimumo ir faktorinę 20 testo žingsnių analizę buvo išskirti 4 faktoriai (subskalės) (žr. 2 lent.). Patikrinus homofobijos skalės (Herek 1988) ($n = 169$; 20 klausimų) patikimumą, vidinį suderinamumą paaiškėjo, kad

skalė yra labai homogeniška, Cronbach $\alpha = 0,95$. Atskirų testo žingsnių koreliacija su bendru testo baltu svyruoja nuo $r_{itt} = 0,29$ iki $r_{itt} = 0,83$. Aukšti rodikliai leidžia skalę palikti tokią, kokia ji yra, ir nepašalinti nė vieno teiginio.

2 lentelė

Homofobijos skalės (Herek 1988) dimensionalumas: faktorinės analizės rezultatai

Homofobijos skalės subskalės ir testo žingsniai	Testo žingsnio skir. geba bendroje H-skalėje (r_{itt})	Testo žingsnio skir. geba subskalėje (r_{itt})	Testo žingsnio faktor. svoris (L)
1 faktorius . Subskalė „Vyriškas homoseksualumas“ (Cronbach $\alpha = 0,93$; iš viso 9 testo žingsniai)			
1. Vyriškas homoseksualizmas yra iškrypimas (H+).	0,77	0,83	0,79
2. Gėjams neturėtų būti leidžiama dirbti mokykloje (H+).	0,60	0,65	0,77
3. Aš manau, kad gėjai yra šlykštūs (H+).	0,74	0,71	0,67
4. Seksas tarp dviejų vyrų yra absoliuti klaida (H+).	0,82	0,84	0,65
5. Vyriškas homoseksualizmas yra natūrali seksualumo išraiška (H+).	0,74	0,70	0,64
6. Aš nebūčiau per daug nuliūdęs(-usi), jei sužinočiau, kad mano sūnus yra homoseksualas (H-).	0,52	0,55	0,62
7. Mintis apie gėjų santuokas man atrodo absurdiška (H+).	0,82	0,81	0,62
8. Jei vyras jaučia homoseksualius jausmus, jis turėtų padaryti viską, ką gali, kad atsikratytų jų (H+).	0,81	0,80	0,61
9. Vyriškas homoseksualizmas tiesiog yra kitoks gyvenimo būdas, kurio neturėtų būti (H+).	0,83	0,78	0,59
2 faktorius . Subskalė „Moteriškas homoseksualumas“ (Cronbach $\alpha = 0,93$; iš viso 8 testo žingsniai)			
10. Moteriškas homoseksualizmas yra žalingas visuomenei todėl, kad jis ardo natūralius lyčių santykius (H+).	0,76	0,81	0,81
11. Moteriškas homoseksualizmas kelia grėsmę daugeliui pagrindinių socialinių institucijų (pvz., šeimai) (H+).	0,65	0,74	0,79
12. Lesbietės tiesiog nedera mūsų visuomenėje (H+).	0,79	0,82	0,78
13. Lesbietės yra nesveikos (H+).	0,79	0,81	0,76
14. Didėjantis lesbiečių skaičius rodo moralės smukimą visuomenėje (H+).	0,74	0,78	0,75
15. Moteriškas homoseksualizmas yra nuodėmė (H+).	0,69	0,73	0,70
16. Moteriškas homoseksualizmas yra žemesnė seksualumo forma (H+).	0,61	0,66	0,68
17. Moteriškas homoseksualizmas pats savaime nėra problema, tik visuomenė daro iš to problemą (H-).	0,67	0,63	0,57
3 faktorius. Subskalė „Socialinės teisės“ (Cronbach $\alpha = 0,57$; iš viso 2 testo žingsniai)			
18. Moters homoseksualizmas jokiais aplinkybėmis neturėtų būti diskriminacijos darbe priežastimi (H-).	0,38	0,40	0,81
19. Valstybiniai įstatymai, reguliuojantys privatų elgesį tarp suaugusių moterų, turėtų būti panaikinti (H-).	0,29	0,40	0,79
4 faktorius. Subskalė „Tabu“ (1 testo žingsnis)			
20. Gėjų poroms turi būti leidžiama įsivaikinti taip pat kaip ir heteroseksualioms poroms (H-).	0,50	-	0,84

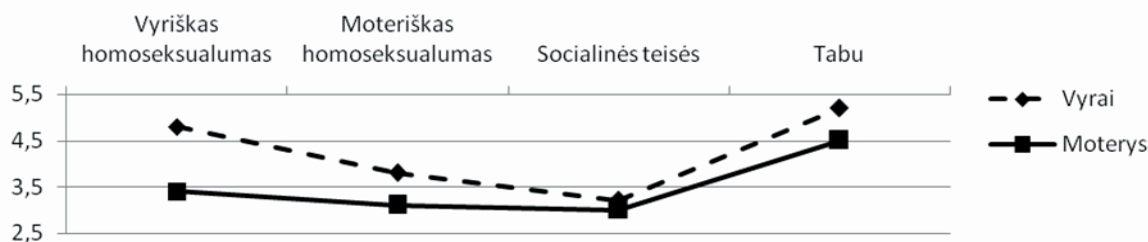
Siekiant nustatyti lyčių skirtumus atskiruose faktoriuose, pritaikytas Kruskal-Wallis neparametrinis testas (žr. 3 pav.).

Paaiškėjo, kad „Socialinių teisių“ faktoriaus teiginius vyrai ir moterys vertina panašiai, čia sta-

tistiškai reikšmingo skirtumo nerasta. Abiejų lyčių respondentai mano, kad lesbietės neturi būti diskriminuojamos darbe ir neturi būti kišamosi į privatų jų gyvenimą. Tai vienintelis faktorius, kuriame moterų ir vyrų nuomonės sutampa.

Kituose 3 faktoriuose pastebimas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų ($p < 0,001$): vyrai išreiškia labiau homofobiškas

nuostatas. Vyrų ir moterų vyriškąjį homoseksualumą vertina blogiau už moteriškąjį.

3 pav. Homofobijos faktorių raiška priklausomai nuo lyties

Net 84,2 proc. apklaustų vyrų mano, kad seksas tarp vyrų yra klaida, kai tuo tarpu taip mano 50,9 proc. moterų. Faktoriaus „Tabu“ lyčių skirtumai atkleidžia faktą, kad vyrai labiau nei moterys yra linkę prieštarauti gėjų galimybei įsivaikinti. Aukštas vyrų nuostatų raiškos įvertis rodo, kad beveik vienbalsiai vyrai sutinka, kad gėjams nevalia įsivaikinti. Kategoriską nusistatymą patvirtina ir aukštas moterų nuostatų įvertis, nors moterys yra šiek tiek tolerantiškesnės homoseksualumo atžvilgiu. 84 proc. apklaustų vyrų mano, kad gėjams negalima leisti įsivaikinti, moterų procentas šiuo atžvilgiu taip pat pakankamai didelis – 64,5 proc.

87,7 proc. vyrų mano, kad sūnaus homoseksualumas juos labai nuliūdintų, 51,8 proc. moterų su tuo taip pat sutinka. Vyrų ir moterų nuostatos kai kuriais atvejais labai išsiskiria, pavyzdžiui, „tik“ 11,6 proc. moterų mano, kad gėjai yra atgrasūs, tuo tarpu vyrų procentas, pasirinkusių teigiamą atsakymą, kur kas didesnis – 59,6 proc.

Toks didelis homoseksualumui nepakančių vy-

rų ir šiek tiek mažesnis moterų procentas rodo, kad Šiaulių jaunimui būdinga homofobija ir neigiamos nuostatos į kitos seksualinės orientacijos asmenis.

Seksizmo matavimai. Požiūriui į moterų emancipaciją ir feminizmą matuoti pasitelkta seksizmo – nuostatų į feminizmą – skalė (angl. *The Attitudes Toward Feminism Scale* (FEM) (Smith et al. 1975). Adaptuojant skalę Lietuvoje atsisakyta vieno teiginio ir pakoreguotos 6 testo žingsnių formuluotės, nepakeičiant pagrindinės teiginio idėjos.

Atlikus matavimą ir patikrinus skalės patikimumą, atsisakyta testo homogeniškumą mažinančių teiginių. Atlikus faktorinę skalės (16 klausimų) analizę, išskirti 3 faktoriai (žr. 3 lent.).

Patikrinus skalės ($n = 169$; 19 klausimų) vidinį suderinamumą paaiškėjo, kad skalė yra homogeniška, Cronbach $\alpha = 0,83$. Atskirų testo žingsnių koreliacija su bendru testo balu svyruoja nuo $r_{itt} = 0,09$ iki $r_{itt} = 0,63$. Siekiant optimizuoti testo patikimumą, atlikta testo žingsnių atranka: iš skalės pašalinti 3 testo žingsniai, kurių $r_{itt} \leq 0,2$.

3 lentelė

Seksizmo konstrukto dimensionalumas: faktorinės analizės rezultatai

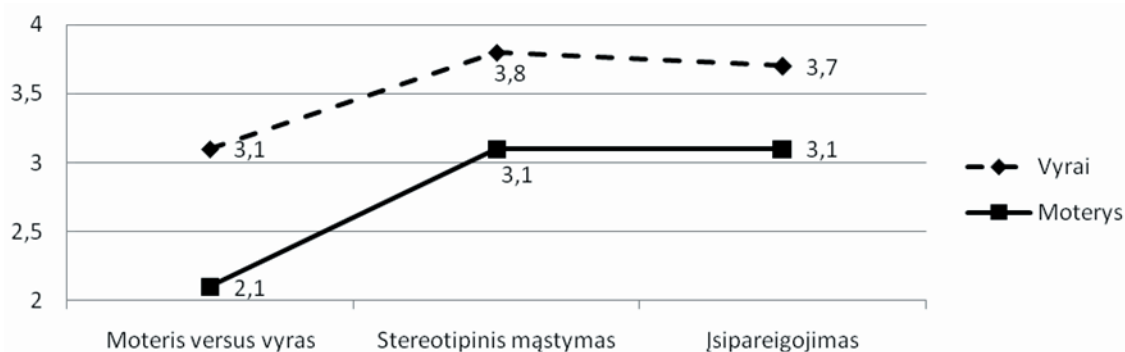
Seksizmo skalės subskalės ir testo žingsniai	Testo žingsnio skir. geba bendroje S-skalėje (r_{itt})	Testo žingsnio skir. geba subskalėje (r_{itt})	Testo žingsnio faktor. svoris (L)
1 faktorius. Subskalė „Moteris versus vyras“ (Cronbach Alpha = 0,77; iš viso 7 testo žingsniai)			
1. Netekėjusi motina yra didesnė nevykėlė nei nevedęs tėvas (S+).	0,52	0,60	0,72
2. Moterims neturi būti leidžiama užimti pareigas, kurios reikalauja didžiulės atsakomybės (S+).	0,45	0,48	0,71
3. Kaip namų galva tėvas turėtų tarti galutinį žodį vaikų auklėjimo klausimais (S+).	0,61	0,59	0,61
4. Moteris, kuri atsisako išeiti iš darbo, kad keliautų paskui savo vyrą, būtų kalta, jei santuoka iširtų (S+).	0,49	0,47	0,61
5. Niekas neturėtų pasitikėti moters žodžiais, kai ji kalba apie kitą moterį (S+).	0,43	0,46	0,58
6. Reikėtų pripažinti, kad didžiausią pažangą padarė vyrai, todėl mes galime tikėtis, kad taip bus ir toliau (S+).	0,63	0,56	0,56
7. Pageidautina, kad moterys būtų paskirtos į policijos būrį su tomis pačiomis pareigomis, kaip ir vyrai (S-).	0,31	0,28	0,48

2 faktorius. Subskalė „Stereotipinis mąstymas“ (Cronbach Alpha = 0,55; iš viso 5 testo žingsniai)			
8. Paprastai tik nepatrauklios ir nusivylusios moterys kovoja už savo teises, nes jaučiasi neįvertintos visuomenės (S+).	0,55	0,43	0,62
9. Absurdiška reikalauti iš moters nuolankumo kaip savybės, kuri prideda žmonai (S-).	0,15	0,17	0,58
10. Nešvankybės skamba blogiau, kai jas sako moterys (S+).			
11. Dažniausiai moterys yra labiau nenusipėjamos nei vyrai (S+).	0,36	0,33	0,53
12. Moteris neturėtų tikėtis eiti į tas pačias vietas ar tikėtis tokios pačios veiksmų laisvės kaip vyrai (S+).	0,30	0,25	0,45
	0,52	0,39	0,44
3 faktorius. Subskalė „Įsipareigojimas“ (Cronbach Alpha = 0,65; iš viso 4 testo žingsniai)			
13. Karjerą daranti moteris, kuri palieka savo 6 mėnesių vaiką auklei, yra bloga motina (S+).	0,34	0,41	0,75
14. Moteris, kuri nori būti tikrai moteriška, turi gracingai priimti galantišką vyro dėmesį (S+).	0,33	0,39	0,68
15. Moteris, kuri atsisako gimdyti vaikus, neatlieka savo pareigos vyrui (S+).	0,47	0,50	0,54
16. Moteris turi pakeisti pavardę, kai išteka (S+).	0,49	0,41	0,37

Statistiškai reikšmingas lyčių skirtumas užfiksuotas visuose seksizmo konstrukto faktoriuose (žr. 4 pav.): „Moteris versus vyras“ ($p < 0,001$), „Stereotipinis mąstymas“ ($p < 0,001$), „Įsipareigojimas“ ($p < 0,001$).

Pastebima, kad tiriamos moterys nemano, kad joms negalima užimti pareigų, kurios reikalauja didžiulės atsakomybės, taip pat nepritaria, kad didžiausia pažanga yra padaryta vyrų, ir nesutinka, kad moterys ir vyrai turi būti traktuojami skirtingai. Tuo tarpu vyrai pritaria, kad „Moteris – silpnoji lytis“, o „Vyras – šeimos galva“. Be abejo, nelabai aukštas vyrų seksistinių nuostatų raiškos balas rodo, kad

vyrų taip teigia abejodami: vyrų nuostatų reikšmių vidurkis varijuoja tarp 3 (atsakymas „ko gero ne“) ir neperkopia 4 (atsakymas „ko gero taip“). Vyrų nuostatų reikšmių vidurkiai atskleidžia savitą vyrų požiūrį į moterų vietą visuomenėje: atsiskleidžia stereotipinis mąstymas apie moterų nepastovumą, neatsakingumą bei nenorima pripažinti, kad moterys gali turėti tokią pat veiksmų laisvę kaip vyrai. Tarp vyriškos lyties respondentų pasireiškia nuostatos, susijusios su tradiciniais lyčių vaidmenimis šeimoje. Moteris vyrų respondentų laikoma individu, kuris turi rodyti savo atsivadimą vyrui, pakeisdamos pavardę ir gimdydamos vaikus.

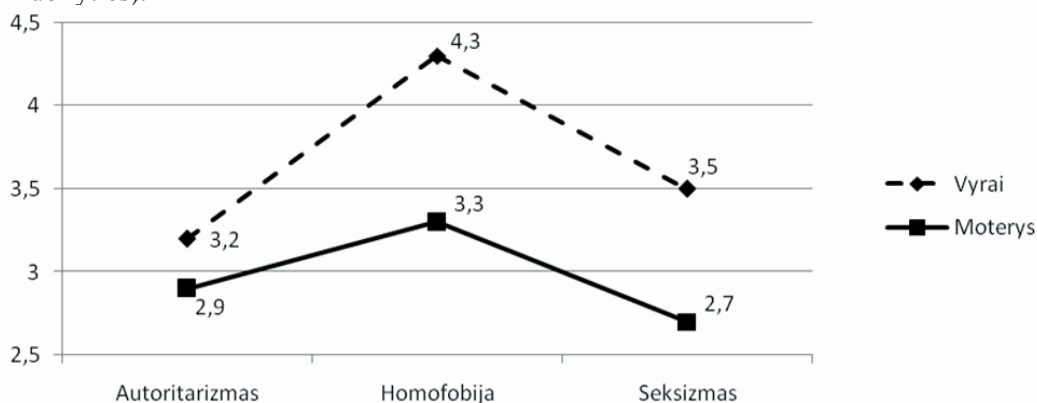
4 pav. Seksizmo faktorių raiška priklausomai nuo lyties

Ryšys tarp autoritarizmo, homofobijos ir seksizmo. Remiantis teorinėmis išvargomis šiame straipsnyje daroma prielaida, kad analizuojamos nepakantų formos tarpusavyje yra susijusios. Siekiant patikrinti šias prielaidas empiriniame lygmenyje, apdorojus apklausos duomenis nustatytas Pearsono koreliacijos koeficientas. Stipriausias ryšys aptinka-

mas tarp autoritarizmo ir homofobijos ($r = 0,62$). Autoritarizmo koreliacija su seksizmu yra šiek tiek silpnesnė ($r = 0,54$). Toks vidutinio stiprumo koreliacinis ryšys paaiškinamas tuo, kad pačioje autoritarizmo skalėje yra teiginių, skirtų homofobijai ir seksizmui matuoti. Nors pati autoritarizmo samprata yra platesnė ir apima daugiau dimensijų nei

požiūris į homoseksualus ir moterų emancipaciją. Autoritarizmas apima požiūrį į „mus“ ir „juos“, įvairias tradicines vertybes ir normas, ne tik į lyčių santykius: RWA dešiniojo autoritarizmo skalė aprašo požiūrį į tradicinį tikėjimą (krikščionybę), tvarką visuomenėje, tėvų ir vaikų tinkamus santykius, tradicijų ir įstatymų laikymąsi, t. t. bei nustato santykį su įvairiomis kitoniškumo formomis – su „jais“, kurie kelia grėsmę tradicinei tvarkai. „Jais“ laikomi ne tik homoseksualai ir savo teisių siekiančios moterys (feministės), bet kitų religijų atstovai, ateistai, įvairaus plauko maištininkai, migrantai, nusikaltėliai ir t. t. Todėl labai stipraus ryšio tarp autoritarizmo ir požiūrio į kitos lyties ar seksualinės orientacijos asmenis nereikėtų tikėtis netgi hipotetiškai, kadangi autoritarizmas yra platesnis konstruktas nei seksizmas bei homofobija ir apima platesnį kitoniškumo formų ratą bei aprašo įvairias socialines struktūras (ne tik lyčių santykius ir vaidmenis).

Šiame tyrime randamas vidutinio stiprumo ryšys tarp homofobijos ir seksizmo ($r = 0,45$). Visi trys konstruktai (autoritarizmas, homofobija, seksizmas) vienaip ar kitaip atspindi santykį su patriarchyline socialine struktūra, kada vyrams ir moterims priskiriamą jų lyčiai „priderami“ vaidmenys. Patriarchylinėje šeimos ir visuomenės struktūroje reikia paklusti autoritetui – heteroseksualiam vyrui tėvui. Tyrime nustatytas vidutinio stiprumo ryšys tarp homofobijos ir seksizmo kelia diskusiją apie teoriniame lygmenyje ir kitų tyrėjų tyrimuose aprašomą ryšį tarp požiūrio į homoseksualus, moterų vaidmenį ir emancipacijos didinimą bei į lyčių vaidmenis. Kaip jau minėta anksčiau, kiti tyrėjai nustatė, kad yra teigiamas ryšys tarp tradicinių įsitikinimų dėl lyčių vaidmenų ir neigiamų nuostatų į homoseksualus (nuo lyties).

5 pav. Nepakantų nuostatų raiška lyčių aspektu

Išvados

Atliekant tyrimą taikytos pasaulyje žinomos ir įvairių tyrėjų naudojamos skalės, o tai sudarė prielaidas gautus duomenis palyginti su kitų tyrimų rezultatais. Apibendrinant autoritarizmo, seksizmo ir homofobijos matavimo faktorinės analizės ir vi-

alus (Kite, Whitley 1996; Ogletree, Harper 2006; LaMar, Kite 1998; Whitley, Aegisdottir 2000). Manoma, kad individai, kurie palaiko tradicinį požiūrį ir stereotipus apie tai, kokios vyriškumo ir moteriškumo savybės yra tinkamos ir prideramos, kaip moterys ir vyrai turėtų elgtis, turi neigiamą požiūrį į homoseksualumą. Kite ir Whitley (1996) tyrime tokia koreliacija tarp tradicinių vaidmenų suvokimo ir neigiamo požiūrio į homoseksualumą siekė $r = 0,44$. Kaip mano B. E. Whitley ir S. Aegisdottir (2000), panašus ryšys tarp šių nuostatų byloja apie tai, kad lyčių vaidmenų ir vyriškumui bei moteriškumui priskiriamų stabilų savybių supratimas (angl. *Gender Beliefs*) ir socialinio dominavimo samprata (kas susiję ir su autoritarizmo konstruktu) virsta legitimizuotais mitais, kurie ir pateisina antigėjiškas nuostatas.

Tyrimo atskleistas ryšys tarp autoritarizmo, homofobijos ir seksizmo atitinka kitų tyrėjų atliktų tyrimų nustatytas tendencijas. Kita vertus, matuojant homofobiją pripažįstama, kad požiūris į moterų ir vyrų homoseksualumą skiriasi, todėl prasminga atskirti požiūrį į vyrus ir moteris, į gėjus ir lesbietes (tyrimo autorių taikomoje Hereko skalėje vyriškas ir moteriškas homoseksualumas yra atskirti). Atsižvelgiant į tai, kad nereikėtų tapatinti požiūrio į skirtingas grupes – vyrus ir moteris, požiūrį į vyrus homoseksualus ir į moteris bei jų emancipaciją (seksizmo nuostatos), būtų galima paaiškinti tokį ne itin stiprų ryšį tarp homofobijos ir seksizmo (požiūrio į moterų emancipaciją).

Tiriamų nepakantų formų skirtingumą atspindi ir nevienodi lyčių skirtumai šiuose konstruktuose (žr. 5 pav.) (čia lyginami skalių suminiai balai pri-

dinio suderinamumo (patikimumo) analizės duomenis, galima teigti, kad minėtiems tyrimo instrumentams būdingas kultūrinis tinkamumas konstrukto atžvilgiu: skalėms būdingas aukštas vidinis teiginių suderinamumas, atskleista teoriniu požiūriu prasminga, lengvai interpretuojama matuojamų rei-

kinių struktūra, išskirti vidiniai komponentai (faktoriai). Klausimynai yra tinkami matuoti nepakantos nuostatų raišką, net jeigu kai kurie instrumentai yra sukurti prieš kelis dešimtmečius (pvz., nuostatų į feminizmą seksizmo skalė – 1975 metais, homofobijos skalė – 1988 metais). Nors kitose šalyse ir yra sukurtos skalės, kurios matuoja ne tokias atviras, o subtilesnes nuostatas, atspindinčias gerėjančią moterų ir homoseksualių asmenų pilietinių teisių padėtį bei tolerantiškesnę požiūrį į juos, šiame tyrime taikytos seksizmo, homofobijos, autoritarizmo skalės matuoja šiuo metu Lietuvoje dar intensyviai pasireiškiančius stereotipus ir tradicines nuostatas. Tenka pripažinti, kad Lietuvoje moterų ir homoseksualių asmenų judėjimo už savo teises ir demokratijos įtvirtinimo procesų dinamika ir rezultatai vis dar skiriasi nuo kitų Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos šalių: nepaisant spartaus formalių teisių įtvirtinimo, socio-psichologinių nuostatų lygmenyje Lietuvoje dar pasireiškia atviros netolerancijos pažiūros į kitos seksualinės orientacijos asmenis ir pasigirsta moterų emancipacijos kritika. Tuo paaiškinamas skalių, kurios buvo taikytos kitose šalyse prieš porą dešimtmečių, naudojimas.

Pripažįstant atlikto tyrimo ribotumą tyrimo duomenų apibendrinimo požiūriu (imtis sudaryta iš vieno Lietuvos regiono besimokančio jaunimo grupių), vis dėlto galima konstatuoti, kad tyrimo nustatyti faktai siejasi su kitų tyrėjų atskleistomis tendencijomis. Empirinis tyrimas patvirtina kitų šalių ir Lietuvos tyrėjų atskleistą tendenciją, kad lytis turi įtakos skirtingai nepakantos nuostatų raiškai, vyrai dažniausiai demonstruoja ryškesnes nepakantos pažiūras. Tyrimas atskleidė jaunuolių vyrų respondentų stipresnes autoritarines, homofobines ir seksistines / antifeministines nuostatas. Nors reikėtų pripažinti, jog šios nuostatos nepasiekia apčiuopiamo negatyvumo laipsnio, jos pakankamai silpnos. Išskirtinė yra homofobijos situacija: neigiamas požiūris į homoseksualių asmenis įgauna nepakantos išraišką. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad skalės įvertiniai priklauso nuo skalės teiginių formulavimo (kaip atvirai, griežtai ir smerkiančiai bus išreikštos nuostatos), nereikėtų jaunimo autoritarinių nuostatų kiekybinę raišką vertinti absoliučiais masteliais, juk reikšmės priklauso nuo skalės vadinamojo „užsukimo“ (formuluočių kategoriškumo ir atvirumo). Pakeitus „užsukimą“ ir pasirinkus kitą (pvz., subtilesnių formuluočių) skalę, pasikeistų ir nuostatų raišką (reikšmių vidurkiai).

Traktuojant autoritarizmą, homofobiją ir seksizmą ne tik kaip suderintą teiginių konsteliaciją, bet ir kaip turinčius vidines dimensijas ir komponentus, pavyko nustatyti lyčių skirtumus ne tik viso konstrukto, bet ir atskirų faktorių lygmenyje. Tokia duomenų analizė leido giliau pažvelgti į autoritarinių,

homofobinių ir seksistinių nuostatų struktūrą ir atskleisti lyčių skirtumus atskirų bruožų lygmenyje.

Tyrimas leido atskleisti minėtų nepakantos formų raišką ne tik pagal intensyvumą lyčių skirtumų požiūriu (kaip lyginami vyrų ir moterų įvertiniai visos skalės ir atskirų faktorių lygmenyje), bet buvo atskleistas koreliacinis ryšys tarp skirtingų nepakantos konstrukto (autoritarizmo, homofobijos ir seksizmo). Teorinių šaltinių ir analogiškų empirinių tyrimų analizė leidžia seksimą / antifeminizmą ir homofobiją, kurie yra autoritarizmo sudedamosios dalys, tirti kaip vientisą konstrukto. Koreliacinė analizė rodo, kad tarp visų nepakantos nuostatų yra teigiamas ryšys. Išankstinis nusistatymas prieš moterų vertingumą ir savarankiškumą bei homoseksualių asmenis gali būti kildinamas iš vienos lyties (heteroseksualių vyrų) aukštesnės pozicijos visuomenėje pripažinimo. Tokie tyrimo rezultatai iš dalies patvirtina šiuo metu diskutuojamą idėją, kad heteroseksualus vyriškumas konstruojamas priešpriešinant jį homoseksualumui, kai homofobija virsta vienu iš svarbių heteroseksualaus vyriškumo elementų.

Teigiamos koreliacijos tarp seksimo / antifeminizmo ir homofobijos byloja, kad tai atskiras nepakantos nuostatų blokas, kuris nebūtinai sutampa ir ko gero skiriasi nuo lyties specifiškumo tiesiogiai neatspindinčių politinių ir ideologinių konstrukto bei nuostatų į kitokius asmenis ir grupes: autoritarizmo struktūroje be homofobijos ir seksizmo yra nuostatų į kitoniškumą, kurios nesusijusios su lytimi ir seksualine orientacija – požiūris į kitatikius, migrantus, maištininkus, asocialius asmenis, nusikaltėlius ir alternatyvų gyvenimą būdą išpažįstančius individus (pvz., bohema).

Šis siekis nustatyti ryšį tarp nepakantos nuostatų leido atpažinti slypinčios sudėtingos socialinių institutų, socialinių grupių sąveikos lyčių socializacijos procese kontūrus. Sąryšių tarp autoritarizmo, lyčių vaidmenų supratimo (angl. *Gender Belief System*), homofobijos bei seksizmo kokybinė ir kokybinė analizė galėtų tapti perspektyvia kitų autorių būsimų tyrimų kryptimi. Vyrų ir moterų autoritarizmo nuostatų skirtumai ir stipresnis vyrų autoritarizmas kelia klausimą apie lytį kaip svarbų faktorių socializacijos procese, formuojantis vyrų ir moterų valdžios, autoriteto sampratai. Tyrimo atskleisti faktai sutampa su kitu tyrėjų nustatytomis tendencijomis ir suponuoja būtinybę analizuoti vyrų ir moterų socializacijos ir ugdymo modelius, kurie veda į skirtingą autoritarizmo ir nepakantos raišką.

Literatūra

1. Adorno, T. W., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D. J., Sanford, R. N. (1950). *The authoritarian personality*. New York.
2. Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. Winnipeg.

3. Altemeyer, B. (1988). *Enemies of freedom: Understanding right-wing authoritarianism*. San Francisco.
4. Currie, M. R., Cunningham, E. G., Findlay, B. M. (2004). The Short Internalized Homonegativity Scale: Examination of the Factorial Structure of a New Measure of Internalized Homophobia. *Educational and Psychological Measurement*, 64, 1053–1067.
5. Duckitt, J. (1988). Normative conformity and racial prejudice in South Africa. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 114, 413–437.
6. Gribačiauskas, E. (2003). *Pedagogų autoritarinių nuostatų turinys ir raiškos ypatumai: daktaro disertacija* (socialiniai mokslai, edukologija). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
7. Hassan, M. K. (1987). Parental behavior, authoritarianism, and prejudice. *Manas*, 34, 41–50.
8. Herek, G. M. (1988). Heterosexuals' Attitudes toward Lesbians and Gay Men: Correlates and Gender Differences. *The Journal of Sex Research*, 25 (4), 451–477.
9. *Homofobija ir diskriminavimas Lietuvoje*. (2003). Lietuvos gėjų lyga. [žiūrėta 2010-07-31]. Prieiga per internetą: <http://www.gay.lt/lgl/sod_lt.pdf>.
10. Kickpatrick, C. (1936). Measuring attitudes toward feminism. *Sociology and social research*, 20, 512–526.
11. Kite, Whitley. (1996). Sex differences in attitudes toward homosexual persons, behavior, and civil rights. A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 336–353.
12. LaMar, L., Kite, M. (1998). Sex Differences in Attitudes Toward Gay Men and Lesbians: A Multidimensional Perspective. *The Journal of Sex Research*. 35 (2), 189–196.
13. Lederer, G. (1982). Autoritarismus: Einstellungen bei westdeutschen und amerikanischen Jugendlichen. Iš: K. Wasmund (Hrsg.). *Jugendliche: Neue Bewusstseinformen und Politische Verhaltenweisen*. Stuttgart: E. Klett.
14. Mažeikienė, N. (2001). *Socializacijos ir ugdymo diagnostikos instrumentų kultūrinis perkeliavimas: makiavelizmo ir autoritarizmo matavimo aspektas: daktaro disertacija* (socialiniai mokslai, edukologija). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
15. Mažeikienė, N., Merkys, G. (2002). The role of youth's authoritarian attitudes measurement investigating the hidden curriculum. *Socialiniai mokslai*, 5 (37), 88–96.
16. Newman, B. S. (1989). The Relative Importance of Gender Role Attitudes to Male and Female Attitudes Toward Lesbians. *Sex Roles*, 21 (7/8), 451–465.
17. Ogletree, S. M., Harper, A. E. (2006). Attitudes toward Gays and Lesbians: Gender and Sexism. Paper presented at the Annual Meeting of the Southwestern Psychological Association, Austin, TX, April [žiūrėta 2010-07-31]. Prieiga per internetą: <<http://ecommons.txstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=psycfacp>>.
18. Panarello, A. M. (2004). An Investigation of Rowan University Students' Attitudes toward Homosexuality. M. A. thesis at Rowan University [žiūrėta 2010-07-31]. Prieiga per internetą: <http://ref.lib.rowan.edu/rowan_theses/RU2004/0121INVE.pdf>.
19. Peterson, B. E., Doty, R. M., Winter, D. G. (1993). Authoritarianism and attitudes toward contemporary social issues. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 174–184.
20. Rajan, Krishnan (2002). Impact of gender on influence, power and authoritarianism. *Women in Management Review*, 17 (5), 197–206.
21. Redfering, D. L. (1979). Relationship between Attitudes toward Feminism and Levels of Dogmatism, Achievement, and Anxiety. *The Journal of Social Psychology*, 101, 297–304.
22. Reingardė J., Tereškina A., Zdanevičius, A. (2007). Homofobija ir Lietuvos gyventojų požiūris į homoseksualumą (p. 81–116). Iš: A. Zdanevičius (Sud.). *Nematomi piliečiai. Apie homoseksualių žmonių teises ir homofobiją Lietuvoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
23. Schneider, J. F. (1997). Erfahrungen mit deutschsprachigen Versionen der Right-Wing Authoritarianism Scale von Altemeyer. *Zeitschrift für angewandte Sozialpsychologie. Gruppendynamik*, 3, 239–250. Opladen: Leske + Budrich.
24. Smith, E. R., Ferree, M. M., Miller, F. D. (1975). A Short Scale of Attitudes Toward Feminism. *Representative Research of Social Psychology*, 6, 57–62.
25. Swim, J. K., Cohen, L. L. (1997). Overt, Covert, and Subtle Sexism. A Comparison between the Attitudes toward Women and Modern Sexism Scales. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 103–118.
26. Šulcaitė, I. (2009). *Jaunuolių nepakantos nuostatų raiška: autoritarizmas, rasizmas, seksizmas ir homofobija*: magistro darbas. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
27. Zdanavičius, A. (2007). Homoseksualių, biseksualių ir transseksualių žmonių socialinė atskirtis Lietuvoje (p. 50–79). Iš: A. Zdanevičius (Sud.). *Nematomi piliečiai. Apie homoseksualių žmonių teises ir homofobiją Lietuvoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
28. Whitley, B. E., Aegisdottir, S. (2000) The Gender Belief System, Authoritarianism, Social Dominance Orientation, and Heterosexuals' Attitudes Toward Lesbians and Gay Men. *Sex Roles*, 42 (11 / 12), 947–967.
29. Wrench, J. S. (2005). Development and Validity Testing of the Homonegativity Short Form. *Journal of Intercultural Communication Research*, 34 (3), 152–165.
30. Агеев, В. С., Абалакина, М. А., Макфарланд, С. Г. (1989). Исследование авторитаризма (с. 65–91). Iš: Д. Фелос, В. А. Ядов (Ред.). *Социологические исследования массового политического сознания и проблемы утверждения нового политического мышления*. Вып. 5. Москва: Академия наук СССР. Институт социологии.

GENDER DIFFERENCES IN AUTHORITARIAN, SEXIST AND HOMOPHOBIC ATTITUDES

Natalija Mažeikienė, Indrė Šulcaitė

Summary

The article presents the results of measurement of authoritarian, anti-feminist, homophobic attitudes conducted by applying Right Wing Authoritarianism (Altemeyer 1981, 1988; Schneider 1997), Homophobia (Herek 1988) and Anti-feminism scales (Smith, Ferree & Miller 1975) in youth groups of one of the regions of Lithuania. The research respondents were 169 students attending different types of educational institutions (vocational schools, non-university colleges and university). Besides the above mentioned scales, the survey questionnaire included 20 items reflecting variables (gender, age, residence, educational institution, learning experience, behaviour and achievements at school, some socialization factors, education and professional occupation of parents, etc.). This article focuses on gender aspects of authoritarianism, anti-feminism/sexism and homophobia. The participants responded to the questionnaire items on 6-point agree-disagree scales from “very strongly disagree” (1) to “very strongly agree” (6). Statistical analysis methods were used: reliability analysis, correlation and factor analysis (*VARIMAX*). Non-parametric tests (*Mann-Whitney U*, *Wilcoxon W*, *Kruskall-Wallis*) were employed to identify statistical differences.

The research revealed that the expression of respondents' attitudes assessed by Authoritarianism and Anti-feminism scales does not reach the level of intolerance (average score (M) does not exceed score 3). Average scores for Authoritarianism scale (M=3.0) and Anti-feminism/Sexism scale (M=2.9) demonstrate that participants do not hold apparent authoritarian attitudes. However after comparing male and female groups, statistically significant differences were identified in all three forms of intolerance (authoritarianism, sexism/anti-feminism, homophobia). The investigation revealed that the most negative attitudes are held by the respondents towards homosexuals (M=3.6): the average score varies from response 3 “slightly disagree” to 4 “slightly agree”, which can be denominated as “weak homonegativism”. Males expressed stronger intolerance to male-gays (M=4.8), whereas females are more tolerant to homosexual males (M=3.8).

Analysis of findings of other research and theoretical conceptualisations shows that authoritarianism, homophobia and anti-feminism are interconnected. In the empirical research correlations between these constructs were examined by identifying Pearson coefficient. The strongest correlation was found between authoritarianism and homophobia ($r=0.62$). Whitley and Lee (2000) found an average correlation of 0.52 between authoritarianism and negative attitudes towards homosexuality. According to the results of our research, correlation of authoritarianism and sexism is slightly weaker ($r=0.54$). This correlation could be explained by the fact that Authoritarianism scale consists of several items measuring homophobia and traditional conservative gender-beliefs. However, the authoritarianism construct is wider and embraces a description of different social structures and intolerance towards different forms of otherness. Right Wing Authoritarianism Scale measures attitudes towards traditional religious belief (Christianity), traditional social order, proper relationships between parents and children, superiors and subordinates, prescribes relationships with Others (homosexuals, women, atheists, bohemia, etc.).

Our research findings correlate with the results obtained by other researchers (i.e. Kite & Whitley, 1996; Ogletree & Harper 2006; LaMar & Kite 1998; Whitley & Aegisdottir 2000) who identified positive correlation between gender beliefs and negative attitudes towards homosexuals. In Kite and Whitley (1996) research the correlation between more-traditional gender-roles beliefs and negative attitudes to homosexuality reached $r=0.44$. It is supposed that people holding traditional attitudes to and stereotypes about how masculinity and femininity should reveal itself and how women and men have to behave according to traditional roles hold negative attitudes to homosexuality. Our research is consistent with these findings – homophobia correlates with sexism ($r=0.45$). Results of the research presented in this article could support other researchers' conceptualizations (Whitley & Aegisdottir 2000) that people high in authoritarianism condemn homosexuality because their authoritarianism helps them to shape their gender-role beliefs, which then also support their attitudes towards homosexuality. The correlation between the constructs (authoritarianism, homophobia, sexism/anti-feminism) reflects the idea that they are rooted in a patriarchal social system where men and women have “proper” roles and have to obey the authority which is presented by a heterosexual male – Father. The revealed interconnection between conservative beliefs (in this case, authoritarianism) and intolerance (sexism, homophobia) induces to further investigate the issues of complex gender socialization processes performed by social institutes and groups.

Keywords: authoritarianism, homophobia, sexism, anti-feminism, gender belief system, RWA (Right Wing Authoritarianism) scale, Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Scale (ATLG), Attitudes Towards Feminism Scale (FEM).